

landse ouders geadopteerd.¹ Bezoeken over en weer bleven veelvuldig voorkomen; zo hadden in 1926 al duizend Nederlandse pleegouders een bezoek gebracht aan hun naar Hongarije teruggekeerde pleegkinderen.²

Ook nog op andere wijzen werd hulp geboden.

In Duitsland zorgde het Nederlandse Rode Kruis voor de levensmiddelenvoorziening van drie grote kindertehuizen. Een trein met aardappelen werd naar Berlijn gezonden. Zes lange goederentreinen, de laatste bekostigd met financiële hulp uit het verre Nederlands-Indië, vertrokken tussen november 1919 en juni 1920 naar Wenen en Boedapest: met levensmiddelen, met kleding, met dekens, met medicamenten. Het Internationaal Verbond van Vakverenigingen, waar het NVV bij aangesloten was, kocht in diezelfde tijd in ons land levensmiddelen in welke in drie treinen naar Oostenrijk overgebracht werden, onder bescherming van ons Rode Kruis. Duizenden Nederlanders maakten ook die vorm van hulpverlening financieel of materieel mogelijk; in sommige provincies zamelden de Maatschappijen van Landbouw aardappelen, tarwe, erwten, bonen en hop systematisch bij de boeren in.³

Kwam het doordat met Hongarije en de Hongaren wegens taalmoeilijkheden minder contact was, dat de herinnering aan de hulpacties uit het begin van de jaren '20 zich vooral vasthechtte aan Oostenrijk? Ze zou in mei 1940, maar in dramatisch veranderde omstandigheden, in het volksgeheugen opduiken.

Wij hebben het begrip 'humaniteit' genoemd. Sommigen zagen daar nog een andere consequentie uit voortvloeien. Dienstweigeren was al tijdens de mobilisatie in individuele gevallen voorgekomen. Nu had de overheid met gewetensbezwaren rekening leren houden. Iets geheel anders was het wanneer georganiseerde groeperingen de dienstweigeren gingen propageren. Sinds lang deden dat de anarchisten maar daarnaast ging men het met name in enkele protestantse kringen, doch ook wel daarbuiten, als zedelijk voorschrift

¹ S. Broekman, 30 maart 1967. Broekman is tweede secretaris en penningmeester geweest van het door NVV en SDAP opgerichte Centraal comité ter verzorging van Oostenrijkse arbeiderskinderen in Nederland. Alleen al onder de auspiciën van dit comité werden ca. 2650 kinderen uit Wenen overgebracht, van wie 112 hier te lande geadopteerd werden. De weergegeven schatting over het totaal is van Broekman afkomstig. De Oostenrijkse legatie in Den Haag berichtte mij in een brief van 7 april 1967 dat het aantal in die jaren hier verzorgde Oostenrijkse kinderen op 'etwa 20000' geschat werd. ² Min. van buitenl. zaken, archief A-185, 'Oostenrijkse, Hongaarse en Duitse kinderen in Nederland'. Gegevens omtrent de bezoeken van pleegouders aan kinderen in Duitsland en Oostenrijk ontbreken.

³ *Het Nederlandse Rode Kruis van 1917-1920* (1921), p. 78-98.